

Muži v pasti (pohled do duše otců dětí s postižením)

Jiří Ježek

V rodinách, které vychovávají dítě s postižením, vidíme velmi často následující obraz: matka, které nese na bedrech víceméně celé břímě každodenní péče, unavená, strhaná, přesto stále se snažící být láskyplná a bojující; otec velmi často stojící kdesi v pozadí, zajišťující rodinu spíš finančně a v každodenním chodu trochu nepřítomný, pokud ano, tak spíše pasivně vykonávající úkony, jimiž je svoji ženou pověřen. Na obou je patrná spíš starost než radost.

Schematičnost tohoto obrazu volím záměrně, abych zdůraznil to nejpodstatnější – a sice atmosféru, která v rodině panuje. (Nutno podotknout, že ačkoli se to tak nemusí jevit, popisují zde tu víceméně funkční a „lepší“ variantu, kdy se oba rodiče snaží – každý po svém -starat a fungovat.)

Toto schéma je společensky akceptováno, ve veřejném vědomí tento obraz odpovídá obecné – vnější - představě o tom, jaké to je mít doma „postižené dítě“. („Musí to být těžké.“ „Neumím si to představit.“ „Chudáci, je mi jich líto.“) Tento postoj není nijak podporující, ale je alespoň tolerující a do jisté míry chápající. I on má však svůj významný podíl na tom, co se uvnitř rodiny ve skutečnosti děje.

Je dost možné, že v řadě rodin se zdravými dětmi se může role matky a otce a jejich fungování v rodině jevit vlastně podobně: na mnoha ženách-matkách leží péče o děti a domácnost, zatímco muž-otec je ve velké míře nepřítomný a zajišťuje rodinu „zvenku“ (klasický „přírodní“ model). Je tedy něco, co nějak zásadně odlišuje rodinu s dítětem s postižením od rodiny „běžné“? Zmínil jsem „atmosféru“, která zde panuje. Za sebe cítím odlišnost právě v této atmosféře („hloubce“ – jak bude vysvětleno dále) – obvyklou nezaměnitelnou energii, která panuje kolem dětí, zde často překrývá jakási trvale přítomná „tíha“.

Je na místě se ptát, proč tomu tak je, co způsobuje onen „energetický únik“ – vždyť péče o dítě s postižením by v sobě měla implicitně zahrnovat ještě více smyslu – více pomáhám, více se starám, často i „více miluji“.

Jsem přesvědčený, že problém leží v hloubce našich mužských a ženských duší a že pramálo souvisí s vnějšími aspekty a s naší rozumovou i citovou vůlí.

Abych se vyhnul velkým teoriím kolem, pomohu si sice poněkud silným, nicméně pro pochopení věci výstižným zjednodušením, které pojmenovává výchozí dynamiku rodičovských rolí v případě péče o dítě s postižením:

matka – oběť, otec – poražený.

Touto poněkud drsnou klasifikací se snažím popsat nikoli stav či pocity obou osob, ale jakousi trvalou „vyladěnost duše“ – to, co je až existenciální, všerámující a všeprostopující způsob základní situovanosti v životě. V následujícím textu se to pokusím přiblížit a objasnit.

K matce a s ní spojeným fenoménem oběti jen krátce, neboť tento příspěvek je věnován otcům, pro pochopení dynamiky rodiny je však nezbytné se i zde zastavit.

Již z druhého pohledu je zřejmé, že ve slovním spojení matka-oběť není zdaleka tolik napětí, jak se na první pohled může zdát. Odmyslíme-li si onen fatální rozměr slova „oběť“, zbyde nám prosté konstatování, že matka se pro své děti obětuje. Udělá to vždy a za všech okolností – jednoduše proto, že jsou „její“ (vztah utvářený od samého počátku vzniku života dítěte, v natolik bezprostředním fyzickém kontaktu, že dítě je po devět měsíců integrovanou součástí organismu matky - navíc i zjevně: vždy matka dítě prokazatelně porodila). Fenomén oběti je u dětí s postižením pouze doveden do hraniční míry únosnosti – vyčerpání, únava, ale

až pokud už to dál nejde, objevují se známky rezignace či vzdání se. Matka je zkrátka odhodlaná k boji. Zdroj této síly tkví hluboko ve vztahu k dítěti, dalo by se snad dokonce říci, že dítě je oním zdrojem – tak silné vnitřní spojení zde je.

Pro dítě je to jednoznačně dobře, pro rodinnou (a zejména rodičovskou) dynamiku už méně (ale o tom dále).

Shrnuto: matka nerezignuje, jen v nekonečně dlouhém běhu časem „vyhasíná“ ve svých dalších životních rolích (v roli ženy, v osobní či profesní realizaci, ve společenském životě). Výsledným obrazem je často jakási směs trvalého láskyplného nasazení a osamělosti, kterou ale žena přijímá jako svůj – zcela smysluplný – úděl. Nestěžuje si, protože ví, proč to dělá a že to vydrží. Je to její „nedobrovolně dobrovolná“, přirozená volba.

Otázkou je, kde je muž. Jaké je to u něj, co se v něm odehrává, kam ho tato situace pouští a kam ho zavádí.

Jak jsem již zmínil, vnější, faktická nepřítomnost muže je v naší době celkem obvyklá a v podstatě podporovaná (neboť pochopitelná a v případě finančního zajišťování rodiny dokonce žádoucí: „Někdo nás musí živit“, „Musí pracovat od rána do noci, abychom to utáhli“, „Naštěstí má dobré místo, ale nemůže si dovolit polevit.“)

To vše sice nikoli ideálně, ale alespoň prakticky funguje v rodinách, kde se nic závažného neděje, především, kde děti jsou zdravé.

U mužů- otců dětí s postižením však vnímám však ještě jiný druh nepřítomnosti, který vše výše zmíněné kvalitativně proměňuje a z funkčního modelu dělá model náročný, těžkopádný a často i dysfunkční.

Co je „jinak“? Zde se musíme opět s pokorou sklonit před „přirozenými“ zákony, které – byť jsme se nazvali „homo sapiens“ mají chtít nechtě navrch. Tato pravidla neumožňují, aby muž rodil, aby zažil ono těsné sepětí s dítětem, které zná matka. Jeho přirozená role je vše zajistit, obstarat, „být u toho“ – ale nikoliv „být tím“. Síla, kterou muž k tomuto výkonu a k této roli potřebuje, je tak nutně čerpána z jiných zdrojů. Důležitým zdrojem je žena (zde navazují na výše uvedenou zmínku o možných negativních důsledcích silné vazby matky s dítětem na rovině matka-oběť). Až do krajnosti vyhnané nasazení matky pro dítě s postižením často sebere muži jeho prostor, prostě pro něj už nezbyde místo – a to nikoliv ve smyslu, že se žena stará i o něj, ale především, že svým všepřítomným odhodlaným bojem zabere i ten prostor, který by za běžného stavu věcí byl určen muži v péči o dítě (což ovšem v naprosté většině není ženin vědomý záměr – prostě jen přijala zcela svoji roli). Takto „vytěsněný muž“ je zbaven možnosti aktivního přístupu a stává se jen „vykonavatelem“ toho, co je potřeba udělat. Toto je první skulina, jíž uniká mužská energie – není prostor pro kreativitu („To jsem vymyslel já!“).

Druhá skulina je daleko podstatnější a hlubší: je jí mužská bezmoc. Muž je od přírody předurčen k tomu, aby zabezpečoval, chránil a aktivně vytvářel dobré podmínky pro svou rodinu a děti. Ale dítě s postižením je úděl, který nepřemůže – není v jeho moci tento fakt změnit.

Bezmoc je nejhorší stav pro duši muže. (Kolik jen mužů dokáže vyvést z míry, pokud si s něčím nevědí rady...) Pro duši muže je tato situace jasným poselstvím: neumíš to změnit, nedokázal jsi je ochránit, jako muž jsi selhal.

Moje zkušenost s těmito muži-otci je taková, že ani sebevětší pokora toto nastavení duše nemění. Setkávám se s mnoha podobami „mužských řešení“ – od různých druhů zastírání si faktické situace, přes různé způsoby úniků, nemístné dokazování síly jinak (např. agresí) až k sebedestruktivním způsobům chování. Je to jakási vnitřní paralýza, která neumožňuje muži postavit se do středu dění a v plné síle vyrazit k boji. Je poražený, a tento pocit jako by měl v duši jako cejch. Je poražený sám pro sebe a sám sebou. (Často se spíše kalkuluje s tím, že důvodem pro nízkou angažovanost muže a otce je to, že dítě s postižením

není pro muže „dědic“, ten, komu „předá statek“, pokračovatel rodu – u dívek příslib vnoučat, dalšího života. To odpovídá povrchnějšímu obrazu, zmíněnému „společenskému mínění“ – v hloubi duše však tyto síly nejsou ty nejpodstatnější. Vnitřní pocit „není tu pro mne místo“, „nemám tu ,co dělat“, je pro mužskou energii a sílu daleko významnější a fatálnější a destruktivní.)

Ženská osamělost je bojující, mužská osamělost je poražená. Nepřítomný muž je pro ženu další zátěží, ale překoná ji - musí. Silou, která jí pomůže, je její dítě.

Nepřítomný muž pro muže – jeho „vnitřní nepřítomnost“ – je paralyzující. Nepomůže si sám a těžko přijme pomoc zvenku, protože situace je pro něj konečná a neměnná. (Přijmout pomoc je v tomto kontextu jen další porážka. V terapeutické praxi je velmi obtížné tuto primární bariéru prolomit, a často se tak daří jen za cenu určitých kompromisů.)

Až na jednu výjimku – která není žádným romantickým klišé.

Existuje zdroj, který dokáže i vnitřně bezmocného muže a poraženého muže vrátit do jeho síly a postavit ho do jeho role. Tím zdrojem je žena – ta, která uzná a svojí láskou ho přesvědčí, že jeho pocit bezmoci sice odpovídá dané realitě (opravdu nemůžeš nic udělat – ve smyslu nic na tom změnit), ale že lze úspěšně žít život s touto realitou – že je stále o co bojovat, co chránit a kde být co platný. Že jeho „mužská síla“ může i v takovém životě najít své uplatnění a uznání. Že „je tu potřeba“.

Jinými slovy, žena může vrátit muže, který je nepřítomný, do jeho přítomnosti. Důvod není nijak komplikovaný: žena je přirozenou nositelkou života – a tedy i (přítomného) smyslu. Proto se mužská síla může díky ní obnovit – neboť mužská síla a jeho schopnost žít smysluplně spočívá principiálně v tom „být přítomen, být tady“.

Není to stoprocentní cesta (ve své praxi se setkávám s mnoha hluboce zraněnými a rezignovanými muži – tedy většinou za maskou siláctví, pohody nebo bodrosti a také pokud vůbec přijdou). Má to i své další souvislosti (extrémní roli hraje například vztah muže s jeho otcem atd...). Přesto tvrdím: není to zaručeně fungující cesta, ale – jak jsem měl dosud možnost nahlédnout – je to cesta jediná.

Že vše, co jsem zde uvedl, platí ve značné míře i pro zcela „zdravé“ rodiny, je zřejmé. Ty „postižené“ nám jen pomáhají lépe a zřetelněji to vidět...

9.9.2014

O autorovi:

MUDr. Jiří Ježek spolupracuje řadu let s neziskovými organizacemi, které poskytují přímou péči v pomáhajících profesích, kde působí jako lektor a supervizor. Ve své poradenské práci se zaměřuje především na rodiče, partnerské vztahy a rodinné systémy, obecně ve vztahu k dětem, v rámci neziskových organizací k dětem s různými druhy a mírou postižení.

Provozuje vlastní nakladatelství JEŽEK, zaměřené především na psychologickou a filosofickou literaturu.